

กลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Groups) ในการใช้ Digital ID ข้อจำกัดและทางออกสำหรับผู้เยาว์ และผู้สูงอายุ

กลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Groups) ในการใช้ Digital ID: ข้อจำกัดและทางออกสำหรับผู้เยาว์ และผู้สูงอายุ

1. บทนำ

การพัฒนาการใช้ Digital ID ถือเป็นรากฐานสำคัญของบริการดิจิทัลยุคใหม่และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยที่มุ่งสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ Digital ID เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ยังมีคนบางกลุ่มที่อาจไม่ได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมการใช้ Digital ID เท่าที่ควร นั่นคือ กลุ่มเปราะบาง (vulnerable groups) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงในการถูกละเมิดสิทธิ ถูกเลือกปฏิบัติ หรือมีอุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และบริการต่าง ๆ ได้น้อยกว่าบุคคลทั่วไป อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านร่างกาย สังคม เศรษฐกิจ เพศ หรือการจำกัดสิทธิตามกฎหมาย ตัวอย่างของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ คนไร้ความสามารถ และคนเสมือนไร้ความสามารถ เป็นต้น

ในบทความนี้จะอธิบายถึงปัญหาและแนวทางสำหรับ ผู้เยาว์ ซึ่งอายุต่ำกว่า 7 ปีและยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน และ ผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่มเปราะบางเหล่านี้มักเผชิญกับข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปในการเข้าถึงบริการดิจิทัล เช่น การขาดเอกสารยืนยันตัวตนที่เป็นทางการ ความไม่เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล (digital literacy) ข้อจำกัดทางกายภาพ และการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล

2. ความท้าทายในการพิสูจน์และยืนยันตัวตนกลุ่มเปราะบาง

เมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นและวัยกลางคน การพิสูจน์และยืนยันตัวตนกลุ่มเปราะบาง มักเผชิญกับความท้าทายในหลายด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี

- **ผู้สูงอายุ:** ข้อมูลในปี 2022 ชี้ว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากขาดทักษะด้านเทคโนโลยี โดยในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 70 ปี มีเพียง 6% เท่านั้นที่เชี่ยวชาญการใช้งานแอปพลิเคชัน เช่น การส่งอีเมลหรือธุรกรรมด้านการเงิน นอกจากนี้ การรับรู้ที่อาจลดลงตามวัยและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เช่น สายตาสั้นหรือมือสั่น หรือใบหน้าที่ยังไม่เปลี่ยนไปตามวัย ส่งผลให้ระบบชีวมิติอาจไม่สามารถทำงานได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ความไม่ไว้วางใจในระบบดิจิทัลจากความกังวลเรื่องความปลอดภัยและการฉ้อโกงก็เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุหลีกเลี่ยงการใช้งานเทคโนโลยี
- **ผู้เยาว์:** ความท้าทายหลักในการพิสูจน์และยืนยันตัวตนเด็กเล็กที่ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน (อายุต่ำกว่า 7 ปี) คือการเจริญเติบโตของร่างกาย ทำให้ยังไม่เหมาะสมที่จะใช้ระบบชีวมิติ รวมถึงยังไม่มีความสามารถและสิทธิ์ในการทำธุรกรรมด้วยตนเอง

3. วิธีการเพิ่มเติมในการพิสูจน์และยืนยันตัวตนกลุ่มเปราะบาง

เพื่อแก้ปัญหาคความท้าทายในการพิสูจน์และยืนยันตัวตนกลุ่มเปราะบาง การเพิ่มเติมขั้นตอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเปราะบาง สามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือในการพิสูจน์และยืนยันตัวตน และการใช้ Digital ID ในการทำธุรกรรมของกลุ่มเปราะบางได้

- **การพิสูจน์ตัวตน (Identity Proofing)** สำหรับผู้เยาว์ที่ยังไม่มีหลักฐานแสดงตน เช่น บัตรประชาชน สามารถใช้การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เยาว์และผู้ปกครอง ผ่านเอกสารรับรองความสัมพันธ์ เช่น สูติบัตร หรืออาจใช้เครือข่ายชุมชนหรือหน่วยงานท้องถิ่น ที่สามารถรับรองตัวผู้เยาว์ได้ เช่น การรับรองจากผู้นำชุมชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่มีความน่าเชื่อถือในพื้นที่
- **การยืนยันตัวตน (Authentication)** หากมีการใช้ระบบชีวมิติในการยืนยันตัวตน ควรพิจารณาให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของกลุ่มเปราะบางได้ หรือมีตัวเลือกอื่นเพื่อรองรับกลุ่มเปราะบางที่อาจประสบปัญหาในการใช้ข้อมูลชีวมิติบางประเภท เช่น ผู้สูงอายุที่มีสายตาสั้นหรือผู้พิการที่มีข้อจำกัดทางกายภาพ

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเปราะบางอาจไม่สามารถใช้ Digital ID ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากความท้าทายต่าง ๆ ที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ ทำให้ต้องอาศัยผู้ปกครอง (ในกรณีของผู้เยาว์) หรือผู้ดูแล (ในกรณีของผู้สูงอายุ) เป็นผู้ทำธุรกรรมแทน ในกรณีนี้ ผู้ให้บริการดิจิทัลควรมีการกำหนดแนวทางเพิ่มเติมในการพิสูจน์และยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเปราะบางและผู้ทำธุรกรรมแทน

4. การออกแบบระบบและนโยบายเพื่อกลุ่มเปราะบาง

การออกแบบระบบและนโยบายสำหรับกลุ่มเปราะบางควรมีความละเอียดอ่อนและยืดหยุ่น รวมถึงต้องพิจารณาด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและการให้ความยินยอมของกลุ่มเปราะบาง

- **การออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้ที่ง่ายต่อการใช้งาน (UI/UX):** เช่น ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ ใช้สีพื้นหลังและตัวอักษรตัดกันชัดเจน และรองรับการใช้ระบบเข้าถึงแบบพิเศษ (accessibility service)
- **นโยบายการให้ความยินยอม:** ต้องมีการกำหนดระดับสิทธิ์ในการเข้าถึงและทำธุรกรรมแทนกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะกรณีที่คุณดูแลเป็นผู้ทำธุรกรรมแทนผู้สูงอายุ
- **การจัดเก็บข้อมูลชีวมิติ:** ต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อป้องกันการนำข้อมูลชีวมิติไปใช้ในทางที่ผิด
- **การปฏิบัติตาม PDPA:** ต้องกำหนดสิทธิ์ในการโอนย้าย แก้ไข หรือเพิกถอนข้อมูล ในการจัดเก็บข้อมูลของกลุ่มเปราะบาง และการจัดการข้อมูลของกลุ่มเปราะบางโดยผู้ทำธุรกรรมแทน

5. ตัวอย่างความสำเร็จและแนวปฏิบัติที่ดี

ประเทศไทยมีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการเข้าถึง Digital ID สำหรับกลุ่มเปราะบางหลายโครงการ เช่น

- **โครงการหน่วยบริการเคลื่อนที่เพื่อลงทะเบียน Digital ID พร้อมสนับสนุนความรู้ดิจิทัล:** เป็นโครงการนำร่องที่ต่อยอดจากบริการทำหนังสือเดินทางเคลื่อนที่ โดยจะมีการจัดส่งหน่วยบริการเคลื่อนที่พร้อมอุปกรณ์ชีวมิติและการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ไปยังหมู่บ้านและพื้นที่ห่างไกล เพื่ออำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน Digital ID พร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่ที่ผ่านการฝึกอบรมคอยให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ด้านดิจิทัลในสถานที่จริง ซึ่งรวมถึงการใช้งาน Digital ID อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ โดยจะมีการประสานงานกับผู้นำชุมชนในท้องถิ่นเพื่อสร้างความไว้วางใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วม [1]
- **โครงการผู้บริการ Digital ID สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ:** โครงการนี้มุ่งเน้นการพัฒนาและติดตั้งตู้บริการ Digital ID ที่ออกแบบตามหลักการ Universal Accessibility โดยจะมีทางเลือกการยืนยันตัวตนที่หลากหลาย เช่น การสแกนม่านตา การจดจำเสียง หรือวิธีการที่ไม่ใช้ข้อมูลชีวมิติ รวมถึงมีการรองรับเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกและการแสดงผลที่เข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้มั่นใจว่าผู้พิการและผู้สูงอายุสามารถใช้งานได้สะดวกและเป็นอิสระ [2]

6. สรุป

การพิสูจน์และยืนยันตัวตนของกลุ่มเปราะบางเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการออกแบบระบบ Digital ID ที่ครอบคลุมและเท่าเทียม กลุ่มผู้สูงอายุและผู้เยาว์มักเผชิญข้อจำกัดทั้งด้านกายภาพ ความเข้าใจเทคโนโลยี และสถานะทางกฎหมาย ทำให้ไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้เท่าที่ควร การใช้เอกสารรับรองความสัมพันธ์ หรือการรับรองจากชุมชนท้องถิ่น เป็นแนวทางที่ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือในการพิสูจน์และยืนยันตัวตนกลุ่มเปราะบาง หากมีการกำหนดผู้ทำธุรกรรมแทนกลุ่มเปราะบาง ควรกำหนดสิทธิ์ในการดำเนินการ

แทนภายใต้การควบคุมที่ชัดเจน เช่น การจำกัดสิทธิ์การเข้าถึงและการตรวจสอบความสัมพันธ์ พร้อมทั้งปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเคร่งครัด การออกแบบระบบที่เข้าใจบริบทของกลุ่มเปราะบางและผู้ดูแลอย่างแท้จริง จะช่วยให้กลุ่มเปราะบางสามารถเข้าถึงบริการดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย

อ้างอิง

- [1] “Thailand’s High-Tech Gateway to the Future: The Thai Passport Saga”. Available: <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/customer-cases/thailand-passport>. [Accessed: Jun. 17, 2025]
- [2] A. Macdonald, “Thailand integrates biometric ID management into public health ecosystem”, *BiometricUpdate.com*, Apr. 07, 2025. Available: <https://www.biometricupdate.com/202504/thailand-integrates-biometric-id-management-into-public-health-ecosystem>. [Accessed: Jun. 17, 2025]